

Lausunto

22.05.2026

Asia: VN/36541/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi poliisilain 5 a luvun (siviilitiedustelu) muuttamiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Electronic Frontier Finland – Effi ry (Effi) kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle siviilitiedustelua koskevan lainsäädännön muuttamisesta.

Effi edustaa ensisijaisesti yksityisen ihmisen näkökulmaa ja keskittyy erityisesti perusoikeuksien toteutumiseen. Siviilitiedustelun osalta Effi kiinnittää erityisesti huomiota tasapainoon lainsäädännöllä turvattavien perusoikeuksien ja niiden turvaamiseksi tarpeellisten perusoikeusloukkauksien välillä.

Tiedustelulait ovat olleet nyt voimassa joitakin vuosia ja käsiteltävänä oleva esitys on ensimmäinen merkittävä päivitys kyseiseen lainsäädäntöön. Tässä tilanteessa on ensimmäinen kunnollinen tilaisuus arvioida näiden lakien toteutumista käytännössä.

Siviilitiedustelun osalta hallituksen esitys varsin yksipuolisesti korostaa nykyisen lainsäädännön tehottomuutta ja nykyisen turvallisuusympäristön korostunutta uhkatilaa. Sen sijaan esityksessä suorastaan loistavat poissaolollaan minkäänlaiset arviot niistä perusoikeusseuraamuksista, mitä tällä lainsäädännöllä on ollut. Tämä yksipuolisuus esityksen perusteluissa on erittäin huolestuttavaa.

Oleellinen perusominaisuus tiedustelutoimivaltuuksissa on, että ne ovat salaisia - ja näin ollen lähtökohtaisesti niiden laillisuusvalvonta on haasteellista ja väärinkäytösmahdollisuudet merkittäviä. Tästä syystä tiedusteluun liittyviä toimivaltuuksia rajataan lainsäädännössä muilla tavoin.

Eräs oleellisimmista rajauksista löytyy lain tietoliikennetiedustelusta ensimmäisen pykälän neljännessä momentista: "Tietoliikennetiedustelu ei saa olla yleistä ja kohdentamatonta tietoliikenteen seuranta."

Tässä käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen nykytilan kuvauksesta käy ilmi, että tämä perusehto, ei käytännössä vaikuta toteutuvan. Esityksessä myönnetään kahdessa eri kohdassa - koskien viranomaisen ilmoitusvelvollisuutta ja asiakirjojen tarkastusvelvollisuutta, että tietoja kerätään kohdentamattomasti ja sellaisia määriä, että niitä ei pystytä järkevästi käsittelemään.

Esimerkiksi tarkastusvelvollisuuden osalta todetaan: "Hankitun aineiston tarkastaminen kohtuullisessa ajassa siten, että se systemaattisesti käytäisiin läpi ja siitä eroteltaisiin tiedustelukieltojen alaiset ja siviilitiedustelun kannalta merkityksettömät tiedot, on suurista datavolyymeista johtuen osin mahdotonta ja siihen pyrkiminen vie kohtuuttoman paljon voimavaroja."

Kun nykytila on tällainen, eikä viranomaisen itse pysty kunnolla käsittelemään ja jäsentämään keräämiään tietoja, on melko selvää, että tietoliikenteen seuranta on tosiasiansa yleistä ja kohdentamatonta. Näin ollen lainsäädännön nykytilaa tulisi jatkovalmistelussa tarkastella myös perusoikeusnäkökulmasta ja arvioida sitä millä tavoin käytäntö saataisiin vastaamaan lainsäädännön vaatimuksiin.

Tämä yleisen huomion lisäksi otamme erikseen kantaa joihinkin esityksen osa-alueisiin tarkemmin:

Valtiolliseen toimijaan kohdistuva tietojärjestelmätiedustelu

- Uusi toimivaltuus on määritelty hyvin epämääräisesti, eikä sen potentiaalisia perusoikeusvaikutuksia ole arvioitu. Nykyisellä epämääräisellä määrittelyllä on olemassa merkittävä riski, että tällaisen laaja-alaisen toimivaltuuden avulla tultaisiin kohdistamaan tietojenkeruuta merkittävässä määrin kolmansien osapuolien tietoihin. Kuten esityksessä todetaan, nykyinen tietoyhteiskunta muodostuu useiden laitteiden ja järjestelmien muodostamasta kokonaisuudesta. Näin ollen on monenkertaisesti korostunut riski, että epämääräisesti rajatuista järjestelmistä löytyvä tieto kuuluu ulkopuolisille henkilöille. Uusi toimivaltuus tulisi poistaa esityksestä, ellei sen perusoikeusvaikutuksia arvioida kunnolla.

Yksinomaan tietoverkossa toteutettava peitetoiminta

- Effi yhtyy tiedusteluvalvontavaltuutetun huoliin ehdotetun säätelyn epämääräisyydestä

Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta siviilitiedustelussa päättämisen

- Huomautamme, että ongelma laitteiden ketjutuksen suhteen on telekuuntelutoimivaltuuden osalta vähemmän oleellinen, koska lupa voidaan kohdistaa myös henkilöperusteisesti.

Teknisestä laitetarkkailusta siviilitiedustelussa päättäminen

- Henkilöön kohdistettavan teknisen laitetarkkailun osalta esityksessä ei ole arvioitu millään tavoin korostunutta riskiä laitetarkkailun kohdentamisesta kolmansien henkilöiden käytössä oleviin tai

jaetussa käytössä oleviin laitteisiin ja tästä riskistä seuraavia perusoikeusvaikutuksia. Nykyisen tietoyhteiskunnan muodostuessa useiden laitteiden ja järjestelmien muodostamasta kokonaisuudesta on monenkertaisesti korostunut riski, että epämääräisesti rajatut järjestelmät sisältäisivät suuria määriä ulkopuolisten tietoa. Henkilöön kohdistuva laitetarkkailu tulisi poistaa esityksestä, ellei sen perusoikeusvaikutuksia arvioida kunnolla.

Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen siviilitiedustelussa

- Suojelupoliisia avustavien henkilöiden laillista asemaa tulisi tarkentaa, kuten tiedusteluvalvontavaltuutetun lausunnossa on huomautettu.

- Suojelupoliisin oikeudesta käyttää kolmannen osapuolten tietojärjestelmiä tämän toimivaltuuden toteuttamiseksi huomautamme, että taloudelliset vaikutuksen kolmansille osapuolille voivat olla erittäin huomattavat, mikäli nämä havaitsevat suojelupoliisin toiminnasta aiheutuvia muutoksia järjestelmissään. Perustietoturvahygienia edellyttää tällaisessa tilanteessa hyvin tarkkaa varmistumista siitä, ettei järjestelmässä tapahtunut tietomurto ole aiheuttanut suurempaa tietoturvariskiä. Kolmannella osapuolella ei forensisessä tutkimuksessa ole mahdollisuutta erottaa suojelupoliisin toimia vihamielisestä murtautujasta. Pahimmassa tapauksessa tällainen jälki voi edellyttää koko järjestelmän uudelleenasetusta. Toimivaltuuden yhteydessä tulisi säätää mahdollisuudesta taloudellisiin korvauksiin sijaiskärsijäksi joutuneelle sivulliselle toimijalle.

Tietojärjestelmän käytön estäminen tai sen toiminnan haittaaminen vakavan vaaran torjumiseksi

- Huomautamme, että Suomella ei ole teknistä kyvykkyyttä tehokkaasti estää tai haitata tietojärjestelmien käyttöä maan rajojen ulkopuolella, vaikka tällainen toimivaltuus säädettäisiin. Eikä Suomella ole tällä hetkellä budjettia sellaisen kyvykkyyden kehittämiseen. Toimivaltuuden käytöllä voi myös olla kansainvälisiä poliittisia vaikutuksia. Ehdotettua toimivaltuuden sääntelyä tulisi tästä syystä tarkentaa. Lisäksi tällaisen kyvykkyyden hankkimiseksi tarpeelliset taloudelliset vaikutukset tulisi huomioida esityksessä.

Tallenteiden ja asiakirjojen tarkastaminen

- Effi vastustaa jyrkästi tarkastamisvelvollisuuden poistamista. Perustelu, että viranomaisella ei olisi kyvykkyyttä hoitaa lain edellyttämää tarkastamisvelvollisuutta ja velvollisuudesta tulisi siksi luopua on täysin kestävä. Jos suuret datamäärät ovat ongelmallisia velvollisuuden toteuttamiselle, on viranomaisen siinä tapauksessa vähennettävä kerätyn datan määrää - ei luistettava velvollisuuksistaan. Huomautamme uudelleen, että "Tietoliikennetiedustelu ei saa olla yleistä ja kohdentamatonta tietoliikenteen seurantaa." Jos tietoliikennetiedustelussa kerätään dataa kohdennetusti, on se myös täysin mahdollista tarkistaa kattavasti.

Tietoliikennetiedustelun käytöstä ilmoittaminen

- Effi vastustaa jyrkästi ilmoittamisvelvollisuuden poistamista. Perustelu, että viranomaisella ei olisi kyvykkyyttä hoitaa lain edellyttämää ilmoitusvelvollisuutta ja velvollisuudesta tulisi siksi luopua on

täysin kestämaton. Ilmoitusvelvollisuus on oleellinen osa siivilitiedustelun väärinkäytöksen laillisuusvalvontaa. Erityisesti myös niissä tapauksissa, joissa sivullisten tietoja on aiheettomasti päätyntä manuaaliseen käsittelyyn asti. Jos suuret datamäärät ovat ongelmallisia ilmoitusvelvollisuuden toteuttamiselle, on viranomaisen siinä tapauksessa vähennettävä kerätyn datan määrää.

Tietoliikennetiedustelu ja sisällölliset hakuehdot

- Sisällöllisten hakuehtojen käyttöä perustellaan sillä, että niiden käyttö vähentäisi tiedustelun kohdentumista ulkopuolisten tietoihin. Tämä on sinällään kannatettava ajatus. Esityksessä ehdotettu sääntely olisi kuitenkin varsin epämääräistä ja ehdotetun kaltaiset sisällölliset hakuehdot mahdollistanevat henkilöön kohdistuvan tiedustelun. Sisällöllisten hakuehtojen käytöstä tulisi säätää tarkemmin ja esityksessä tulisi myös arvioida perusoikeusvaikutuksia. Tarkempien perustelujen osalta viittaamme tiedusteluvalvontavaltuutetun lausuntoon.

Toosi Topi
Electronic Frontier Finland - Effi ry